
Syväluotaus

Kirsi Tuohela

”Päinvastoin kuin Ariès...”

Matti Peltonen (toim.): *Ariès ja historian salaisuus. Historia mirabilis 10, Turun Historiallinen Yhdistys 2013. 206 s. ISBN 978-952-7045-00-8.*

Philippe Ariès (1914–1984) tunnetaan ennen muuta lapsuuden historian tutkijana. Häneen viitataan sekä klassikkona että erityisesti keskiajan tutkimuksen yhteydessä usein suurena ”harhaoppisena”. Marjatta Rahikainen kirjoittaa teoksessa *Ariès ja historian salaisuus*, että ”paljon liioittelematta voi sanoa, että kokonainen sukupolvi [keskiajan tutkijoita 1990-luvun lopulta alkaen] otti tehtäväkseen osoittaa, missä kaikissa kohdin Ariès oli väärässä” (s. 86). Matti Peltosen toimittama teos valottaa muun muassa Arièsin klassikon asemaan nousua ja jalustalta pudottamista. Se kysyy, olisiko nyt, 30 vuotta Arièsin kuoleman jälkeen, aika arvioida hänen merkitystään uudelleen.

Mikrohistorian ja mentaliteettihistorian tienraivaajana tunnettu Matti Peltonen on tarttunut aiheeseen, jonka hän tuntee erinomaisesti. Ariès

asettuu hänen käsittelyssään vaivattomasti mentaliteettien tutkimuksen ja Annales-koulukunnan yhteyteen. Teos palaa mentaliteettien historian peruskysymyksiin ja väittää, että Ariès on tällä alalla klassikko, joka on edelleen – tai uudelleen – ajankohtainen. Yksi syy ajankohtaisuuteen on teemoissa. Ariès nosti esiin teemoja, joiden suosio nykytutkimuksessa on ilmeinen: lapsuus, kuolema, yksityiselämä ja seksuaalisuus. Toinen motiivi uudelleen arviointiin on Arièsin ajattelun tuntemattomuus – hänen nimensä ja pääteoksensa tunnetaan, mutta hänen roolinsa mentaliteettien historian kehittäjänä ymmärretään Peltosen mukaan huonosti. Teemojen esittelyn ohella teos siis kysyy, mitä Ariès tarjoaa historiateorian ja metodologian kysymyksiin.

Matti Peltonen on kirjoittanut kuudesta artikkelista kaksi sekä laatinut johdannon, joten hänen kädenjälkensä teoksessa on vahva. Muut kirjoittajat ovat Marjatta Rahikainen, Jyrki Hakapää, Ilona Pajari ja Johanna Ilmakunnas, jotka kaikki keskittyvät itselleen tuttuihin teemoihin. Rahikainen kirjoittaa lapsuuden ja perhe-elämän historiasta, Hakapää ja Pajari kuolemasta ja Ilmakunnas yksityiselämän historiasta. Teoksen päättää Peltosen seksuaalisuuden historiaa koskeva artikkeli, jossa Ariès asettuu Michel Foucault’n ohella seksuaalisuuden pitkäkestöisen historian varhaiseksi hahmottajaksi.

Ariès toimi akateemisen historiantutkimuksen marginaalissa ja sopii siten hyvin Peltosen aiheeksi. Uransa loppupuolella 1970-luvun lopulla

FT Kirsi Tuohela työskentelee tutkijatohtorina Turun yliopiston kotimaisen kirjallisuuden oppiaineessa. Sähköposti: kirsi.tuohela@utu.fi.

Ariès tarttui homoseksuaalisuuden tutkimukseen ja pornografiseen kirjallisuuteen, jonka käyttö osana historian tutkimusta oli poikkeuksellista. Vaikka molemmat teemat ovat 1990-luvulla nousseet näkyvään asemaan, Arièsin taustatyö on unohdettu. Peltoselle Arièsin tuntemattomuus ja ohittaminen ovat osa ”salaisuutta”, osa ydintä, jota kirjoittajakunta teoksessa *Ariès ja historian salaisuus* haluaa tutkia. Tärkein viesti lienee kuitenkin se, että Ariès kehitti mentaliteettien historiaa, tutkimustapaa, jota Peltonen omassa osuudessaan avaa hienosti juuri ”salaisen”, piilossa olevan ja näkymättömän tutkimuksena.

Arièsin väestöhistorialliseen ajatteluun salaisuuden käsite nousi jo ennen läpimurtoteosta *L'enfant et la vie familiale* (1960). 1940-luvun alussa hän toimi lyhyen kauden historian opettajana, jolloin työväenluokkaiset oppilaat kertoivat seksuaalisen käyttäytymisen ”salaisesta” arjesta. Pohtiessaan demografisia muutoksia Ariès oivalsi, että juuri tämä, muuttunut ajattelu ja käytös, jota ei sanottu julki, olivat väestötilastojen ja niiden muutosten taustalla. ”Salaisen” historias-ta tuli keino taistella sekä vanhaa historismia että marxilaista historiakäsitystä vastaan, ja Peltonen siteeraa Arièsin muistelmia: [l]öysin maanalaisen voiman, joka on vahvempi kuin sodat ja kansallisvaltiot” (s. 22).

Peltoselle Ariès on kiistaton mentaliteettihistorian pioneeri, joka Annales-koulukunnan rinnalla kehitti tätä tutkimuksellista ajattelua. Väestöhistoriallinen esseé 1940-luvulla sai jatkoa vuoden 1954 teoksessa *Le Temps de l'histoire*, jossa aiheena oli suhtautuminen historialliseen aikaan. Peltonen kutsuu sitä Arièsin historiateoreettiseksi päätyöksi ja kirjoittaa, että ”Arièsin kuvaus historiallisesta aistista 1600-luvulla on huikean moderni”. Annales-suuntauksen edustajia arvioidessaan Ariès on Peltosen mukaan ”häkellyttävän tarkkanäköinen” (s. 27, 29). Ariès ei ole Peltoselle vain historiankirjoituksen sivuutettu vaihe vaan edelleen tärkeä ja keskusteluun oikeutettu historiateoreettinen pohtija. Peltonen ei alleviivaa ajatusta, mutta teoksesta välitty-

toki myös laajemmin mentaliteettihistorian puolustus: käsitteen ongelmista huolimatta epäsuoran päättelyn, johtolankametodin ja ei-ilmeisen etsimisen aika ei ole ohi.

Marjatta Rahikaisen laaja ja perusteellinen artikkeli on ansiokas analyysi Arièsin lapsuuden historian klassikosta *L'Enfant et la vie familiale sous l'ancien régime* (1960). Rahikainen käyttää alkukielisiä teoksia ja niitä kontekstualisoivia artikkeleita; hän lukee käännöksiä ja selittää taustat, käsitteet ja käännösvirheet. Hän käy läpi teoksen teemat ja johdattaa siihen keskusteluun, jota teoksesta on yli 50 vuoden ajan käyty. Rahikainen on perillä siitä, mitä hän kirjoittaa, eikä puolustele Arièsin virheitä vaan asettaa hänen ajattelunsa kontekstiin. Hän onnistuu tekemään historiankirjoituksen historiasta jännittävää, ja on hienoa, että hän saa kirjassa suuren sivumäärän, liki 70 kirjan noin 200 sivusta. Rahikaisen artikkelin ansioihin kuuluu myös sen täsmentäminen, mistä Ariès tarkasti ottaen kirjoitti: ei lapsuuden käsitteestä vaan lapsuuden ja perheen tunteesta (*sentiment*). Käsitteiden huolimattomasta kääntämisestä johtuen hänet on muistettu ”konstruoidun lapsuuden” esittelijänä, mutta ohitettu tunteiden historian tutkijana.

Jyrki Hakapää aloittaa artikkelinsa viittaamalla ”länsimaisen modernin kuoleman kriisiin”, vieraantumiseen kuolemasta. Hakapää muistuttaa, miten Ariès haki aiheensa omasta ajastaan ja rakensi ymmärrystä aikansa ilmiöille etsimällä niiden juuria historiasta. Myös Hakapää asettaa Arièsin annalistien yhteyteen ja tuo esiin, miten tämä näki kuoleman käsittämisen ja kuolemaan liittyvien asenteiden ja tuntemusten historian osana pitkän aikavälin ja hitaasti muuttuvien käsitysten historiaa – siis annalistisesti. Tunnustettu annalisti tai ei, Arièsista tuli joka tapauksessa kuoleman historian uranuurtaja ja ”kesytetyn kuoleman” ja ”kielletyn kuoleman” käsitteiden luoja. Pohtiessaan Arièsin erityislaatuista Hakapää muistuttaa, että tämä oli historioitsijaksi omalaatuinen siinä, että hän korosti kuo-

lemaan liittyvien mentaliteettien itsenäisyyttä, lähes pysyvää ja psykologista luonnetta. Siten hän vertautuu historioitsijoita helpommin antropologeihin ja onkin kauttaaltaan ollut paitsi historian tutkijoiden myös kulttuurintutkijoiden ja sosiologien oppi-isiä.

Ilona Pajarin artikkelin ”Ariès ja nykyisyyden paino” otsikko ei ole onnistunein mahdollinen. Se, että Ariès lähestyi historiaa oman aikansa ongelmista käsin, on tullut todettua jo muissakin artikkeleissa. Pajari kirjoittaa kiinnostavasti sairaalakuolemasta, ja artikkelin pääpaino on sodan ja kuoleman, sotilaan kuoleman ja sankari-kuoleman tutkimusperinteen esittelyssä. Tekstin edetessä kytkös Arièsiin tuntuu etäiseltä, ja Pajarin ratkaisu on ollut tehdä välttämättömyydestä hyve: kysyä, miksi Ariès ei kirjoittanut nykyisin helposti kuoleman näyttämöksi mielletystä sodasta oikeastaan mitään. Vaikka tämän kysyminen on kiinnostavaa, on se hieman ohut pohja kokonaiselle artikkelille. Selitys, että tapahtumahistoria ja poliittis-sotilaallinen historia eivät kuulunut mentaliteettihistorian aiheisiin, on uskottava joskin ilmeinen.

Johanna Ilmakunnas on suomentanut Arièsin ideoiman teossarjan *Histoire de la vie privée* kolmannesta, 1500–1700-lukuja koskevasta osasta yksityistymisen muotoja koskevan jakson, ja on ehkä siksi valikoitunut kirjoittamaan teokseen artikkelin ”Ariès ja yksityiselämän historia”. Hän esittelee teossarjan taustalla olleet ajatukset, vaikutteet ja seminaarit ja myös teossarjan sisällön. Artikkelista selviää, että hanke käynnistyi vain vähän ennen Arièsin kuolemaa vuonna 1984, vaikka idea ja pohdinnat juonsivat juurensa 1940-luvun perhetutkimuksiin. Arièsin omaa tekstiä on teossarjassa niukasti – 12-sivuinen essee kolmannessa osassa – mutta hänen vaikutuksensa teoksen taustalla on perustavanlaatuisen. Kaikkiaan 38 kirjoittajan joukko tunnustaa velkansa ja kiitollisuutensa Arièsin perinnölle, ja

Ilmakunnas toteaa sarjan olleen suuri ”uusien historioiden innoittaja”. Hänen mukaansa teos huomattiin Suomessa laajemmin vasta vuonna 2001 ”Formes de la privatisation” -osion suomen-noksen myötä ja jatkaa, että mentaliteettien historiaa päästiin silloin muutenkin käsittelemään laajemmin. Ehkä hän viittaa suureen yleisöön, sillä ainakin kulttuurihistorian tutkimusalalla sekä sarja *Histoire de la vie privée* että mentaliteetin käsite olivat vilkkaan keskustelun kohteita 1990-luvulla.

Pienen, viiden hengen kirjoittajaryhmän voimin olisi voinut kirjoittaa jonkin verran yhtenäisemmänkin teoksen. Arièsin uraa, sulkemista ulos ammattihistorioitsijoiden piiristä ja tunnistamista 1970-luvulla käsittelevät kaikki, mutta tiedot Arièsista ”sunnuntaihistorioitsijana” toistuvat ilman että kukaan kunnolla pureutuu tähän ”ulkopuolisuuteen”. Ehkä Patrik Hutton on tehnyt kaiken tämän jo, ja kirjoittajat ovat nyt tyytyneet Hutton-viittauksiin.¹ Myös teemoja olisi voinut laajentaa. Eräs mahdollisuus olisi ollut keskittyä artikkelin verran kiinnostavalta vaikuttavaan muistelmateokseen *Un historien du dimanche* (1980), johon useampi kirjoittaja viittaa ohimennen. Peltonen kyllä päättää artikkelinsa tähän ja toteaa, että muistelmateoksen osoittamassa suunnassa saattaa olla Arièsin seuraava uudelleenarviointi. Tällöin huomio kiinnittyy siihen, miten historian diskurssi ”täydentyy toisella kertomuksen muodolla, omaelämäkerrallisella kerronnalla” (s. 37). Ennen tämän analyysin ilmestymistä meillä on kuitenkin kirjan verran onnistunutta ja tarkkaa erittelyä Philippe Arièsin historioitsijan työstä. Kirjaa voi lämpimästi suositella välineeksi sekä teoreettiseen että ammatti-identiteetin pohdintaan.

1. Patrick H. Hutton, *Philippe Ariès and the Politics of French Cultural History*. University of Massachusetts Press 2004.